

Vroegmoderne tijd

Na de verovering van Zuid-Amerika door de Spaanse *Conquistadores* stierf een groot deel van de Indiaanse bevolking door besmettelijke ziekten en de slechte behandeling door de Spanjaarden. Deze bevolkingsafname veroorzaakte voor de Spanjaarden een economisch probleem.

- 2p **6** Noem dit economische probleem en geef aan welke oplossing er in de eeuwen na de verovering door de Spanjaarden voor dit probleem werd gekozen.

Een bewering:

De Unie van Utrecht kan worden gezien als enerzijds een overwinning, anderzijds een nederlaag van de calvinisten in de Nederlandse Opstand.

- 4p **7** Leg beide onderdelen van deze bewering uit.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De auteur van dit pamflet zet zich af tegen de politieke koers die de Staten-Generaal tussen 1581 en 1588 voeren.

- 3p **8** Licht dit toe door:
- aan te geven tegen welke politieke koers van de Staten-Generaal de auteur zich afzet en
  - uit te leggen of de opvatting in dit pamflet na 1588 overgenomen wordt in het bestuur van de opstandige gewesten.

Twee gebeurtenissen:

- 1 In het voorjaar van 1598 voeren vijf vloten uit naar Indië: twee van Amsterdamse compagnieën, twee van Zeeuwse compagnieën en één uit Rotterdam, die elk specerijen met concurrerende prijzen op de markt brachten.
- 2 In 1598 verbood Spanje de handel tussen het Spaanse Rijk, waaronder Portugal met bezittingen in Indië, en de Republiek.

De oprichting van de VOC in 1602 houdt verband met deze gebeurtenissen.

- 2p **9** Geef bij elke gebeurtenis aan welk verband er bestond met de oprichting van de VOC.

Gebruik bron 5.

Bij deze bron passen twee uitspraken:

- 1 William Temple geeft het belang aan van de moedernegotie voor de economie van de Republiek.
- 2 Met dit bronfragment kun je twee kenmerkende aspecten van de vroegmoderne tijd illustreren.

- 3p **10** Ondersteun beide uitspraken met de bron.

Gebruik bron 6.

Een bewering:

De *Bill of Rights* sluit aan bij de opvattingen van John Locke over het sociaal contract.

2p 11 Leg uit of deze bewering juist is.

Gebruik bron 7.

De *Cahiers des Doléances* hebben zowel onbedoelde als bedoelde gevolgen voor het ancien regime.

2p 12 Licht dit toe door aan te geven:

- welk doel het ancien regime met de *Cahiers* voor ogen had en
- welk onbedoeld gevolg dit heeft.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

De opstellers van dit *Cahier* zullen tevreden zijn geweest met de Grondwet van 1791.

2p 13 Leg met een verwijzing naar de bron hun tevredenheid uit.

Gebruik bron 8.

Een bewering:

De populariteit van het boek van Motley kan worden verklaard doordat hij met zijn visie aansluit bij een kenmerkend aspect van de achttiende en bij een kenmerkend aspect van de negentiende eeuw.

4p 14 Ondersteun deze bewering door een achttiende- en een negentiende-eeuws kenmerkend aspect telkens te verbinden met de visie van Motley op de Nederlandse Opstand.

Vroegmoderne tijd

---

bron 4

In 1583 verschijnt in de Nederlanden een anoniem pamflet:

Hoewel er geen regeringsvorm in de wereld kan bestaan die geen nadelen heeft of niet kan worden misbruikt, is het toch zeker dat er in deze slechte tijden geen efficiëntere of duurzamere regeringsvorm kan worden bedacht of ingesteld dan een aristocratie gecombineerd met democratie. Dat wil zeggen: een bestuur van de beste edelen en de wijste burgers. Binnen zo'n systeem worden de meest geschikte en meest bekwame inwoners en burgers gekozen om hun medeburgers te regeren onder zekere voorwaarden en voor een vastgestelde periode.

bron 5

William Temple, de Engelse ambassadeur in de Republiek, schrijft in 1672:

Een oorzaak (voor de achteruitgang van de handel in de Republiek) is mogelijk de lage prijs van het graan. Dit is de laatste tien, twaalf jaar in al deze delen van Europa zeer goedkoop geweest. Dit heeft een grote invloed op de handel van de Hollanders, omdat de Noord-Europese landen voor hen altijd een belangrijk afzetgebied zijn geweest voor Indische waren (althans voor specerijen, die het grootste deel ervan vormen). Daarvoor kochten zij graan in, in de tijd toen zij hiervoor goede prijzen konden maken op de markten van Vlaanderen, Engeland, Frankrijk, Spanje of Italië. Maar in al deze landen is de graanprijs de laatste jaren zo gedaald, dat de invoer van zo grote hoeveelheden als er vroeger uit Polen en Pruisen en andere noordelijke landen kwamen er onaantrekkelijk door is geworden. Hoe minder nu die landen voor hun graan ontvangen, des te minder kunnen zij voor specerijen uitgeven. Dit betekent voor de Hollanders een groot verlies naar beide kanten, want daardoor vermindert de afzet van hun Indische waren in het noorden en de graanhandel in het zuiden. De oorzaak van de lage graanprijzen schijnt niet zozeer te liggen in een opeenvolging van goede oogstjaren als wel in de vrede die overal in Europa sinds het jaar 1659 of 1660 heeft geheerst.

bron 6

In 1689 stelt het verzamelde Engelse parlement als vertegenwoordiging van de natie de *Bill of Rights* op, die de koning voor zijn aantreden overneemt. Hierin wordt onder andere vastgelegd dat:

- 1 (...) de bevoegdheid om wetten op te schorten of de uitvoering ervan te beletten door een Koninklijke beslissing, zonder toestemming van het parlement, onwettig is.
- 2 (...) het innen van geld ten behoeve van de Kroon, onder het voorwendsel van Koninklijke voorrechten, zonder goedkeuring van het parlement, onwettig is.
- 3 (...) onderdanen het recht hebben verzoekschriften in te dienen bij de Koning en dat alle aanhoudingen en vervolgingen omwille van dergelijke verzoekschriften, onwettig zijn.

bron 7

Uit de *Cahiers des Doléances* van de gemeente Saint-Quentin-en-Craye, 1789:

Sire, met de innigste smart zien wij hoe kolossale toelagen worden toegekend aan corrupte en arglistige hovelingen, die zich in de ogen van Uwe Majesteit sieren met de schijn van verdienste (...). Indien u wist, Sire, met hoeveel zweet, met hoeveel tranen het geld doordrenkt is dat in uw schatkist stroomt, dan zou Uwe Goedheid zeker waakzamer zijn voor de schaamteloze eisen van lieden die, in de uitspattingen van de hoofdstad, op één dag de opbrengst van de belastingen van duizenden van uw ellendige onderdanen erdoorheen jagen.

Wij kunnen niet voor ons houden, Sire, dat het de adel is die het grootste deel van de staatsopbrengsten opmaakt. (...) Laat hij (de edelman) Uwe Majesteit en het vaderland gratis dienen en niet meer met een verachtelijke blik toezien hoe de meedogenloze belastinginner onze hutten opspoort en het brood aan de verzwakte handen van onze kinderen ontruikt om zich een rijkdom te vergaren die er alleen toe dient om zijn teugelloze zucht naar luxe te bevredigen.

bron 8

In 1856 verschijnt het onderzoek van de Amerikaanse historicus John Lothrop Motley, *The Rise of the Dutch Republic* (De opkomst van de Nederlandse Republiek). Het boek wordt vele malen herdrukt en vertaald in het Frans, Duits, Nederlands en Russisch. In zijn inleiding schrijft Motley:

De opkomst van de Nederlandse Republiek moet altijd worden beschouwd als een van de belangrijkste gebeurtenissen van de moderne tijd. Zonder de geboorte van dit grootse gemenebest zouden de verschillende historische ontwikkelingen van de zestiende en volgende eeuwen niet hebben bestaan of zich heel anders hebben voorgedaan. (...)

Het vasthouden aan de eigen rechten door de kleine provincies Holland en Zeeland in de zestiende eeuw, door het verenigde Holland en Engeland in de zeventiende eeuw en door de Verenigde Staten van Amerika in de achttiende eeuw, vormt slechts één enkel hoofdstuk in het grote boek van het menselijk lot. Want de zogenaamde revoluties van Holland, Engeland en Amerika zijn allemaal schakels van één ketting.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.